

РЕЦЕНЗІЯ

д.е.н., професора, завідувача кафедри фінансів,
банківської справи та страхування

Національного університету «Чернігівська політехніка»

Дубини Максима Вікторовича

на дисертаційну роботу

Самойлович Анастасії Геннадіївни на тему:

«Організаційно-економічне забезпечення цифровізації регіональних економічних систем»,

подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 073 Менеджмент

Актуальність обраної теми дисертаційного дослідження

У сучасних умовах суспільно-економічного розвитку дедалі більше маємо змогу спостерігати процес проникнення цифрових технологій у різні сфери та галузі національного господарства. Досвід успішних зарубіжних країн доводить, що конкурентоспроможність регіональних економічних систем залежить від спроможності генерувати, запроваджувати, а також результативно й успішно використовувати потенціал цифрових технологій економічними суб'єктами в усіх сферах діяльності. Нині цифровізація регіональних економічних систем є одним із провідних напрямів забезпечення стратегічного розвитку України.

Застосування цифрових технологій і глобальна трансформація суспільно-економічних відносин підтверджують важливість та необхідність регіонів оперативно реагувати на новітні тенденції розвитку світової економіки. Цифровізація надала нового змісту всім формам регіональних відносин. Застосування інформаційно-комунікаційних технологій приводить до ґрунтовних змін у діяльності суб'єктів господарювання в межах регіонального економічного простору, формує нові напрями удосконалення їхньої діяльності, що загалом сприяє цифровізації такого простору.

Отже, тематика дисертаційної роботи Самойлович А. Г. є актуальною та важливою в умовах сьогодення.

Зв'язок дисертації з науковими програмами, планами, темами

Дисертаційна робота виконана відповідно до тематичного плану науково-дослідних робіт Національного університету «Чернігівська політехніка», за темами: «Модернізаційні засади сталого розвитку регіонів України в умовах децентралізації владних повноважень» (№ ДР 0117U004541, 2017-2022 рр.), в рамках якої було досліджено вплив процесів цифровізації на розвиток регіональних економічних систем; «Механізми державного управління

регіональним розвитком в умовах переформатування владних відносин» (№ ДР 0120U105292, 2020-2025 рр.), де запропоновано організаційно-економічний механізм підвищення рівня цифровізації регіональних економічних систем; «Стратегічне управління підприємствами в умовах післявоєнної відбудови» (№ ДР 0117U004542, 2022-2025 рр.), у межах якої досліджено роль цифрової трансформації у підвищенні конкурентоспроможності регіонів.

***Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень,
висновків і рекомендацій***

Ознайомлення зі змістом дисертації дає підстави зробити висновок, що сформовані автором наукові положення, висновки і рекомендації є достовірними та обґрунтованими. Дисертаційна робота логічно побудована, її авторка системно підійшла до постановки проблеми, формулювання задач, обравши вірні методи та прийоми дослідження. Дослідження базуються на сучасній методологічній основі, якою є фундаментальні положення економічної теорії, теоретичні та прикладні аспекти регіональної економіки.

Достовірність наукових результатів та обґрунтованість наведених авторкою висновків зумовлена правильно сформованими методологічними положеннями дослідження, які ґрунтуються на використанні таких методів: історичного та логічного аналізу (для дослідження розвитку наукових концепцій трактування понять «регіональний економічний розвиток», «цифровізація регіональних економічних систем»); групування, систематизації та узагальнення, діалектичного і системного підходів (для аналізу сучасних трендів розвитку регіональних економічних систем в Україні та процесів їх цифровізації); синтезу та аналізу (для визначення та розкриття сутності принципів функціонування і розвитку регіональних економічних систем в умовах становлення цифрової економіки); картографічного (для групування регіонів України за рівнем цифровізації регіональних економічних систем); графічного та табличного методів (для візуалізації та наочного представлення результатів, отриманих у процесі проведення наукового дослідження); нормативно-правового (для дослідження інституціональних засад цифровізації регіональних економічних систем); компаративного аналізу (для вивчення європейського досвіду організаційно-економічного забезпечення цифровізації регіональних економічних систем); кореляційно-регресійного аналізу (для розробки моделі впливу процесів цифровізації на показники економічного розвитку регіонів); абстрактно-логічного (для формування висновків та пропозицій активізації процесів цифровізації регіональних економічних систем).

Обґрунтованість наукових пропозицій автора, висновків та представлених рекомендацій підтверджується їх апробацією на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях, науковими публікаціями.

Структура і зміст дисертаційної роботи.

Відповідність дисертаційної роботи встановленим вимогам

Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів і висновків. Загальний обсяг роботи становить 302 сторінки, з них основний текст – 235 сторінок. У дисертації розглянуто цифровізацію регіональних економічних систем як одного з факторів, який визначає тенденції розвитку суспільства у довготривалій перспективі та впливає на всі сфери суспільно-економічного життя.

Перший розділ дисертації присвячений дослідженню теоретико-методичних засад процесів цифровізації регіонального економічного простору. Зокрема, в рамках цього розділу було досліджено теоретичну сутність процесу цифровізації, розглянуто еволюцію зміни наукових підходів до розуміння змісту поняття «цифровізація економіки» та надане його авторське визначення (с. 44). Також значну увагу приділено вивченню ретроспективи регіонального розвитку та взаємозв'язку із процесами цифровізації, надано авторське визначення понять «регіональна економічна система» (с. 57), «цифровізація регіональної економічної системи» (с. 62). У межах цього розділу також було досліджено методичні засади оцінки рівня цифровізації регіональних економічних систем та запропоновано методика оцінки рівня їх цифровізації, засновану на розрахунку комплексного індексу цифровізації (с. 72).

Другий розділ дисертаційної роботи присвячений вивченню та аналізу сучасного стану цифровізації регіональних економічних систем. Зокрема, було досліджено рівень цифровізації домогосподарств протягом 2010-2021 рр. (с. 77-112), а також проведений розрахунок рівня цифровізації регіонів України на основі запропонованої авторкою методики (с. 112-129). У межах цього розділу було досліджено європейський досвід та вітчизняна практика створення організаційно-економічного забезпечення надання цифрових послуг, розроблено модель організаційно-економічного забезпечення надання цифрових послуг у регіонах України, представлено класифікацію видів цифрових послуг (с. 129-150).

У третьому розділі дисертації досліджено інституціональні засади цифровізації регіональних економічних систем, виділено ключових агентів інституційного впливу (с. 153-155), ідентифіковано наявні бар'єри до стимулювання процесів цифровізації регіональних економічних систем (с. 155-156) та запропоновано механізм забезпечення цифровізації регіональних економічних систем (с. 182). Також у межах третього розділу було досліджено вплив процесів цифровізації на розвиток регіональних економічних систем, що здійснено шляхом застосування методики кореляційно-регресійного аналізу, використання якої дозволило змоделювати закономірність впливу комплексного індексу цифровізації регіональних економічних систем на зміну валового регіонального продукту.

Дисертаційна робота є логічною, послідовною та завершеною працею, що виконана автором самостійно. Наукове дослідження оформлене відповідно встановлених вимог та містить усі необхідні структурні компоненти.

Наукова новизна одержаних результатів

Серед наукових здобутків Самойлович А. Г. на особливу увагу заслуговують такі:

уперше:

– представлено механізм організаційно-економічного забезпечення цифровізації регіональних економічних систем з конкретизацією його основних компонентів (нормативного, організаційного, функціонального і трансформаційного), мети, функцій та основних положень забезпечення його ефективного функціонування;

удосконалено:

– методичний підхід до оцінки рівня цифровізації регіональних економічних систем, який, на відміну від існуючих, враховує показники інфраструктурної готовності, зайнятості населення у сфері ІКТ та споживчої активності домогосподарств у процесі використанні інтернет-послуг;

– модель організаційно-економічного забезпечення надання цифрових послуг у регіонах України, яка, у порівнянні з існуючими, передбачає структурну та управлінську компоненти і забезпечує подальший розвиток цифрових послуг;

– логіко-структурну схему моделі інституціонального забезпечення державного регулювання пріоритетних напрямів цифровізації регіональних економічних систем;

– управлінську модель впливу органів державної влади та місцевого самоврядування на процеси цифровізації, котрі відбуваються у воєнний період, яка, у порівнянні з наявними, дозволяє ідентифікувати ключові функціональні ролі владних структур різних рівнів в умовах запровадження інформаційно-комунікаційних технологій;

дістало подальшого розвитку:

– понятійно-категоріальний апарат теорії регіонального розвитку, зокрема уточнено зміст таких понять, як «регіональна економічна система», «цифровізація регіональних економічних систем»;

– науково-методичні підходи до розгляду змісту категорії «цифрова економіка» та конкретизації методів аналізу впливу цифровізації на окремі показники розвитку регіональних економічних систем, що реалізовано на основі використання інструментів економетричного моделювання;

– стратегічні детермінанти забезпечення активізації розвитку регіональних економічних систем в умовах становлення цифрової економіки, впровадження яких сприятиме поглибленню процесів цифровізації господарських відносин в регіонах України та сприятиме формуванню нових

імпульсів до подальшої трансформації таких систем і їх інтеграції до світового та національного цифрового і економічного простору.

Практичне значення результатів дослідження

Рекомендації автора використані у практичній діяльності Департаменту економічного розвитку Чернігівської обласної державної адміністрації, Управління освіти і науки Чернігівської обласної державної адміністрації, Головного управління Національної сервісної служби у Чернігівській області, Бучанської міської ради. Основні теоретичні висновки й науково-практичні рекомендації автора впроваджено в освітній процес Національного університету «Чернігівська політехніка» МОН України, зокрема, під час розроблення та викладання навчальних дисциплін для підготовки здобувачів вищої освіти, а саме: «Регіональна економіка», «Інноваційно-інвестиційний менеджмент» та «Інституціональна економіка».

Повнота викладення наукових результатів дисертації в опублікованих працях

За результатами дослідження опубліковано 20 наукових праць, з них: одна в колективній монографії, дві статті у виданні, індексованому у міжнародній наукометричній базі даних Web of Science, дві статті у зарубіжних виданнях, п'ять статей у наукових фахових виданнях, десять праць апробаційного характеру. Загальний обсяг публікацій – 10,18 д.а., з яких автору належить 7,82 д.а.

Наукові публікації відповідають вимогам п. 8, 9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44.

Дотримання норм академічної доброчесності

За результатами аналізу представлених матеріалів не встановлено фактів порушення академічної доброчесності.

Дисертантка дотримувалася норм та принципів академічної доброчесності, норм законодавства про авторське право, порушень яких, як і академічного плагіату, не виявлено. У дисертації наявні посилання на відповідні джерела, зазначені у списку використаних джерел, визначено особистий внесок автора в опублікованих у співавторстві працях.

Висновки та пропозиції, що викликають певні сумніви, зауваження на окремі суперечності та можуть слугувати підґрунтям дискусії під час захисту дисертації

Зауважуючи високий рівень дисертаційного дослідження слід зазначити наступні зауваження та дискусійні положення.

1. У пп. 1.1 дисертації авторкою зазначається, що цифровізація створює нові вимоги до компетенцій, якими мають володіти майбутні працівники (с. 43). На нашу думку, варто було б деталізувати, які саме компетенції повинні розвиватися у сучасному цифровому світі і яким чином досягти їх поступового набуття громадянами.

2. У пп. 1.3 дисертанткою запропонована методика розрахунку індексу цифровізації регіональних економічних систем. Зазначено, що цей показник має розраховуватися для підприємств та державних установ, проте через відсутність статистичних даних у розрізі регіонів, ці складові неможливо врахувати під час визначення такого індексу. Доцільно було б вказати як рекомендації, які показники мають бути наявні для його визначення на рівні підприємств та державних установ.

3. У другому розділі авторці варто було б більше уваги приділити досвіду зарубіжних країн у процесі стимулювання процесів цифровізації регіональних економічних систем. Саме такий аналіз дозволив би поглибити аналітичний розділ новими результатами дослідження та визначити вже апробовані в інших країнах дієві методи та інструменти розвитку окреслених процесів.

4. У п.п. 2.3 дисертанткою визначено та описано особливості реалізації механізму впливу органів державної влади та місцевого самоврядування на розвиток процесів цифровізації регіональних економічних систем. Також проведено аналіз функціональних ролей окреслених інститутів (с. 168). Проте, на наш погляд, варто було б поглибити концептуальні положення щодо гармонізації їхніх дій у процесі стимулювання цифрової трансформації зазначених систем.

5. На рис. 3.5 представлено стратегічні напрями цифровізації регіональних економічних систем. Однак також доцільно проаналізувати більш детально особливості їх впровадження, визначити перешкоди, які сьогодні не дозволяють реалізовувати запропоновані заходи.

Вказані вище зауваження та дискусійні положення не перешкоджають загальній позитивній оцінці роботи.

Загальні висновки та оцінка дисертації

Дисертаційна робота на тему «Організаційно-економічне забезпечення цифровізації регіональних економічних систем» є самостійною та завершеною працею, має наукову новизну та практичне значення.

Дисертаційне дослідження відповідає спеціальності 073 Менеджмент.

За змістом, структурою, обсягом та оформленням дисертаційна робота відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами) та «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022.

Зазначене дозволяє зробити висновок, що Самоїлович Анастасія Геннадіївна, авторка дисертаційної роботи на тему «Організаційно-економічне забезпечення цифровізації регіональних економічних систем», заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 073 Менеджмент.

Рецензент:

доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри фінансів,
банківської справи та страхування
Національного університету
«Чернігівська політехніка»
МОН України

М. В. Дубина

Підпис Дубини М.В. підтверджую,
Проректор з наукової роботи
Національного університету
«Чернігівська політехніка»

В.Г. Маргасова